

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОЗНАЧЕНОСТІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Колесницька Н.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

Автор робить спробу історико-політологічного аналізу створення Львівської області. Розглянуто різні періоди і види правління на території, що зараз становить Львівщину. Взято до уваги етнічний склад населення у різний час. Виділено регіональний аспект правління.

Ключові слова: Дрогобицька область, Львівська область, регіон, СРСР, Україна.

Постановка проблеми. Україна офіційно порівняно ще зовсім молода держава – всього лише 23 роки незалежної історії. Географія поселень України, як і більшості країн світу, є територіальною основою життєдіяльності всього суспільства. До сих пір відбувається вибір у формуванні і проведенні політики: чи то централізованої, чи то регіональної на місцях. Одним з найважливіших завдань регіональної політики є питання стабілізації внутрішньополітичних процесів, консолідації нації в цілісний організм та остаточного утвердження демократичних стандартів.

Саме тому автор вирішила детальніше розглянути історію формування однієї з областей держави для висвітлення тих особливостей, які можуть допомогти в управлінні регіоном. Автор розглядає Львівську область як об'єкт дослідження, адже саме територія даної області побувала під владою найрізноманітніших режимів, та попри все зберегла свою національну ідентичність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукових праць щодо висвітлення історії виникнення та розвитку Львівської області, як таких, немає. Є праці вчених з регіоналістики, де дане утворення розглядається в загальному плані. Цікавим виглядає трактування території в роботах радянських дослідників. Характерною особливістю радянської історіографії став вибірковий, тенденційний розгляд питань суспільно-політичного, соціально-економічного та духовного життя західного регіону України в обов'язковому зв'язку з ідеологічними настановами вищих партійних інстанцій. Складний та суперечливий процес поновлення у краї радянської системи висвітлювався виключно у позитивних тонах, з акцентуванням на особливій ролі Комуністичної партії в справі подолання економічної і культурної відсталості західних областей УРСР та їхнього успішного розвитку за роки радянської влади [1; 2; 3; 4]. З сучасних дослідників можна виділити М. Дністрянського [5], М. Долишнього [6] та І. Зварича [7].

Мета статті полягає у висвітленні політичних особливостей історичного формування Львівської області.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити історичні етапи формування Львівської області;
- показати особливості влади іноземних загарбників на території;
- проаналізувати зміни етнічного складу протягом історичного формування Львівської області;
- виявити тенденції успішної регіональної політики при розгляді Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Львівська область – адміністративно-територіальна одиниця (область) на заході України. Площа області складає 21833 км². Обласний центр знаходиться у м. Львові. Є однією з трьох областей історично-культурного регіону Галичина, частиною Карпатського євро регіону. Межує з Волинською, Рівненською, Тернопіль-

ською, Івано-Франківською та Закарпатською областями, має вихід до державного кордону з Республікою Польща. Адміністративно поділяється на 20 районів. Утворена 4 грудня 1939 року після анексії Західної України Радянським Союзом за Пактом Молотова-Ріббентропа. Власне це все офіційна інформація, яка доступна усім, але ж насправді історія Львівської області сягає далеко за 1939 рік.

Історія земель Галичини – дуже суперечливе питання. Адже до сих пір нема одностайності в тому, хто проживав на цих землях до приходу туди князя Данила. Протягом століть Галичина знаходилась під владою різноманітних держав: Польща, Австро-Угорщина, Німеччина, СРСР. Під час правління іноземців відбувались в тій чи іншій мірі заходи щодо нівелювання української ідентичності та культури. Заходи були різного масштабу та різної сили, але мета завжди залишалась єдина. Українськість намагались зробити другорядною, щоб витіснити назавжди і таким чином присвоїти територію у всіх планах. Та етнічним мешканцям вдалося зберегти своє, особливо в сільській місцевості.

У 1870 році Галичина одержала статус автономного управління. 1 листопада 1918 року у Львові проголошено Західно-Українську Народну Республіку. Але новостворена держава проіснувала всього декілька місяців – після кривавої українсько-польської війни Галичина знову на 20 років опиняється під владою Польщі. Цей період був особливо важким для українського населення Галичини. Окремо було підтвержене зобов'язання Польщі про надання краю спеціального самоуправління, коли 26 вересня 1922 р. за ініціативою міністра закордонних справ Польщі та одного із очільників табору підсудчиків Г. Нарутовича сейм схвалив закон про принципи воеводського самоуправління: зокрема, у Львівському, Тернопільському, Станіславському воеводствах. Передбачалось заборонити колонізацію державою цих воеводств, а також відкрити у Львові «Руський університет». Але, як слушно зауважує З. Баран, після рішення Ради послів 1923 р. про закон усі забули, і жодні автономні органи протягом усього 20-річчя не створювались [8, с. 63-64].

Головним чинником докорінної зміни політичного устрою західноукраїнського регіону виступав зовнішній фактор – поділ сфер впливу між СРСР і Німеччиною заради реалізації планів пролетарської революції та світового панування арійської нації, відповідно.

«Возз'єднання» західноукраїнських земель з Радянською Україною у 1939 р., яке супроводжувалося спробами радянзації й комунізації краю, початком масових репресій сталінського режиму стосовно інакодумців, звичайно не сприяло подоланню ментальних відмінностей, адже комуністично-радянське відторгалося як «чуже» [9, с. 24-25].

3 жовтня 1939 р. в колишніх південно-східних воеводствах Другої Речі Посполитої було утворено обласні тимчасові управління: Львівське, Станіславське, Тернопільське і Луцьке.

1-2 листопада 1939 р. П'ята позачергова сесія Верховної Ради СРСР прийняла закон про включення Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з УРСР. 13-15 листопада 1939 р. позачергова сесія Верховної Ради Української РСР ухвалила закон про прийняття Західної України до свого складу. Прийнятий Верховною Радою УРСР 1 листопада 1939 р. Закон передбачав прийняти Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки і «возз'єднати тим самим великий український народ в єдиній українській державі» [10, с. 245]. 14 листопада Верховна Рада УРСР остаточно ухвалила закон про прийняття до складу республіки Західної України.

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 4 грудня 1939 р. на території Західної України було утворено шість областей. Замість повітів у січні 1940 р. створено 202 сільські райони. У Волинській, Дрогобицькій і Рівненській областях створено по 30 районів, Львівській і Станіславській – по 37, Тернопільській – 38 районів. У Львові, крім того, створено 4 міських райони [11, с. 157].

Принципи нацистської расової політики реалізувалися на окупованій території через запровадження відповідної системи управління. Так, вже 16 липня 1941 р. було прийняте рішення про розчленування території України і приєднання до польського Генерал-Губернаторства, Королівства Румунії та створення рейхскомісаріату «Україна». 1 серпня 1941 р. відбулась урочиста церемонія передачі влади у Східній Галичині військовим командуванням цивільній адміністрації Генерального Губернаторства. Генерал-губернатор «виконає волю Вождя відносно повернення і довершення в Галичині суверенності Німецької Держави і цим цілковито усуне нещасливий розвиток, який ця країна мусіла пережити внаслідок версальського договору» [12, с. 1-2]. Цей крок остаточно розвіяв ілюзії тієї частини західноукраїнського суспільства, яка сподівалася на відродження національної державності під егідою Третього рейху [13, с. 327]. Більше того, в німецькій «Інструкції для поведінки з українським населенням» зазначалось, що стосовно протестів української спільноти проти поділу українських земель, необхідно відповідати в такий спосіб: мовляв Україна врятована від більшовизму німецькою кров'ю, тому Німеччина залишає за собою право вирішувати долю окремих українських регіонів, враховуючи вимоги загального політичного становища [14, с. 25]. Включення Галичини до складу Генерального Губернаторства роз'яснювалось в місцевій пресі так: «Повернення приватної власності. Свобода народно-культурного життя і віросповідання. Поверот до державної єдності і європейського культурного суспільства» [15, с. 178].

Початок відновленню радянського режиму в західних областях України поклато звільнення їх від німецької та румунської окупації у ході важких та кровопролитних боїв. 18 липня 1944 р. радянські війська розпочали Львівсько-Сандомирську операцію, у результаті якої 27 липня разом з відділами польської Армії Крайової оволоділи Львовом.

Дрогобицька область була створена Указом Президії Верховної ради СРСР від 4 грудня 1939 р. До її складу були включені місто Дрогобич і повіти: Дрогобицький, Добромільський (в нових кордонах), Жидачівський, Лісковський (у нових кордонах), Мостиський, Перемишльський, Рудковський, Самбірський, Стрийський, Туркський. 17 січня 1940 Президія Верховної Ради УРСР видала указ про створення Дрогобицької області з затвердженням складу її районів.

Станом на 1 вересня 1946 р. у складі Дрогобицької області перебувало: 4 міста обласного підпорядкування; 13 міст районного підпорядкування;

27 сільських районів; 7 селищ міського типу; 672 сільських ради.

Всього в область входило 1139 населених пунктів. У 1950 р. у 18 містах і 9 смт мешкало 25% населення області.

Станом на 1 січня 1941 року населення Дрогобицької області становило 1 111 000 осіб. У 1956 р. чисельність населення області вже складала 853000 чоловік.

Межі області змінювалися: у березні 1945 року до Польщі згідно з радянсько-польським договором відійшли:

- Бірчанський район з районним центром Бірча,
- Ліськівський район з районним центром Лісько,
- західна частина Перемишльського району (з містом Перемишль),

• у травні 1948 року до Польщі відійшов Медиківський район,

- У 1951 відповідно до договору до Польщі відійшов Нижньо-Устрицький район.

21 травня 1959 Дрогобицька область була включена до складу Львівської області, утворивши її південну частину. Це була остання велика зміна адміністративно-територіального поділу України на обласному рівні. На момент скасування область складалась з 20 районів і 4 міст обласного підпорядкування (Борислав, Дрогобич, Самбір, Стрий).

Даний історичний факт завершує формування Львівської області в її сучасній територіальній окресленості. За часів знаходження території під впливом різних держав відповідно змінювався й етнічний склад населення. В часи правління Польщі значно зросла кількість поляків, які розвивали тут торгівлю і яких масово виселяла радянська влада по закінченню війни. Оселялися тут й німці та австрійці. Після прийняття Галичини до складу УРСР масово ринули на Захід росіяни, яких направляли сюди як очільників керівного апарату та спеціалістів для проведення індустріалізації краю.

Після здобуття Україною незалежності на порядку денному опинилося питання розробки та впровадження в усі сфери життєдіяльності суспільства загально визнаного нового соціально-економічного районування України, яке б не тільки забезпечило єдність і незалежність національного господарського комплексу, але й сприяло б ефективному розвитку окремих територіальних суспільних систем різного ієрархічного рівня.

Сучасну ієрархічну і територіальну структуру адміністративного устрою України в своїй основі успадкувала від УРСР, водночас основні риси територіального управління УРСР сформувалися ще у 30-их роках. Обласний поділ України почав формуватися з 1932 року. Велика контрастність за показниками кількості населення та розмірами території визначає неоднакову вагу різних регіонів у загальнонаціональному масштабі і не може бути позитивним чинником як у соціально-економічному, так і в політико-географічному аспектах.

Висновки і пропозиції. Враховуючи вищевикладене, стає цілком зрозумілим, що реорганізацію адміністративно-територіального устрою потрібно здійснювати, виходячи з особливостей конкретного місця й часу. Ця вимога є дуже актуальною для України, яка лише в 1991 р. здобула незалежність, отримавши у спадок усі проблеми та вади соціалістичного адміністративно-територіального планування. Ефективно діюча система влади й управління можлива на основі оптимального поєднання загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів.

Незважаючи на так зване возз'єднання в одній державі під покровом СРСР, мешканці Заходу відчували всю неправомірність за висловлення бажання жити в своїй незалежній країні. Не можна недооцінювати вклад населення Галичини у при-

скорення розпаду СРСР та проголошення власної держави – України. Для населення Львівської області ніколи не була і не є характерною орієнтація на модель політичної культури, що панувала в СРСР (патерналізм, відсутність індивідуального мислення тощо).

Пріоритет потрібно надавати самоврядуванню населених пунктів (міст, селищ і сіл), а не великих регіонів. Ідея самоврядування великих регіонів, а зараз вже часто говорять і про автономію регіонів, в умовах ще недостатньо сконсолідованої держави, може призвести до порушення її цілісності.

Список літератури:

1. Історія Української РСР. Том восьмий. Кн. 1. Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945 – 70-і роки) / Ред. кол.: А. В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К.: Наукова думка, 1979. – 391 с.
2. Ковальчак Г. І., Сливка Ю. Ю., Чугайов В. П. Подія великого історичного значення / Г. І. Ковальчак, Ю. Ю. Сливка, В. П. Чугайов. – К.: Політвидав України, 1979. – 220 с.
3. Нариси історії Комуністичної партії України / Авт. кол.: І. Д. Назаренко (керівник) та ін. – К.: Політвидав України, 1971. – 675 с.
4. Очерки истории Коммунистической партии Украины / Авт. кол.: В.И. Юрчук (руководитель) и др. – К.: Политиздат Украины, 1977. – 815 с.
5. Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі / М. С. Дністрянський. – Львів, 2000. – 310 с.
6. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К.: Наукова думка, 2006. – 511 с.
7. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / І. Т. Зварич. – К.: Дельта, 2009. – 320 с.
8. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. В двох томах. Т. 2. – 1941-1976. / Ред. кол.: В. І. Юрчук (відп. ред.) та ін. – К.: Політвидав України, 1977. – 1022 с.
9. Світленко С. І. Україна у Другій світовій та Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1939–1945 років у проблематиці історії ментальності / С. І. Світленко // Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війні (1939–1945 рр.): актуальні проблеми історії: матеріали «круглого столу», Дніпропетровськ, Дніпропетровський нац. ун-т, 7 травня 2010 р. / ред. кол.: С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. – Дніпропетровськ: Герда, 2010. – С. 24-25.
10. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів / Упор.: М. І. Панчук (керівник), І. Л. Гошуляк, С. С. Діброва, Ю. І. Зінченко, Ю. А. Левенець, С. П. Пишко, Л. П. Польовий, А. А. Соловйова, О. А. Спірін, Д. С. Щедрина / Ред. кол.: І. Ф. Курас (гол.) та ін. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 245.
11. Кондратюк К. Становлення і характер радянської влади в Західній Україні (вересень 193 – червень 1941 рр.) / К. Кондратюк, С. Кондратюк // Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. – 2001. – № 5-6. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 157.
12. Вирішальний момент судби Галичини. Стаття Державного секретаря Др. Бюлера // Воля. Орган Окружної Управи в Копичинцях. – Копичинці. – 1941. – Ч. 2 (3 серпня). – С. 1-2.
13. Гончаренко О. Система управління окупованими територіями України / О. Гончаренко, О. Лисенко, Т. Першина // Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.: Історичні нариси: у 2-х кн. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред. кол.) Г. В. Боряк, Ю. А. Левенець, В. М. Литвин, О. С. Лисенко (відп. ред.), О. С. Онищенко, О. П. Реєнт, П. Т. Тронько. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 321-367.
14. Веденєв Д., Кучер В. Українці проти нацизму: політичний вимір / Д. Веденєв, В. Кучер. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 84 с.
15. Курилишин К. Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.): Історико-бібліографічне дослідження: у 2-х т. / НАН України. ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ україніки. Відділення «НДЦ періодики»; наук. ред.-консульт. М. М. Романюк; відп. ред. Л. В. Сніцарчук / К. Курилишин. – Львів, 2007. – Т. 1: А-М. – 640 с.

Колесницкая Н.М.

Национальный университет «Львовская политехника»

ИСТОРИКО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ТРАНСФОРМАЦИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОПРЕДЕЛЕННОСТИ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Автор делает попытку историко-политологического анализа создания Львовской области. Рассмотрены различные периоды и виды правления на территории, которая сейчас составляет Львовщину. Принято во внимание этнический состав населения в разное время. Выделен региональный аспект правления.

Ключевые слова: Дрогобычская область, Львовская область, регион, СССР, Украина.

Kolesnytska N. M.

National University «Lviv Polytechnic»

HISTORICAL AND POLITICAL FEATURES OF FORMATION AND TRANSFORMATION OF LVIV REGION TERRITORIAL CERTAINTY

Summary

The author tries to make historical and political analysis of the Lviv region's creation. The different periods and types of rule over the territory that is now Lviv region are considered. It is taken into account the ethnic composition of the population at different times. It is highlighted regional aspect of government.

Keywords: Drohobytzka region, Lviv region, region, USSR, Ukraine.